

بسم الله الرحمن الرحيم

دانشگاه قم

دانشکده الهیات و معارف اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

شمول قاعده لاضرر بر ضررهای غیر مستقیم از منظر فقه و حقوق موضوعه ایران

استاد راهنما:

دکتر موسوی رکنی

نگارنده:

مریم سجادی سروستانی

زمستان ۱۳۹۶

ب

تاریخ: ۲۳، ۷، ۹۷
شماره: ۲۳۹۸۳، ۹۷
پیوست:

« صورت جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد »

با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر «عجل الله تعالی فرجه الشریف»

جلسه دفاعیه پایان نامه کارشناسی ارشد خانم: مریم سجادی سروستانی رشته: فقه و مبانی حقوق اسلامی شماره دانشجویی: ۹۳۱۴۰۶۲۰۰۷

تحت عنوان: شمول قاعده لاضرر بر ضررهای غیرمستقیم از منظر فقه و حقوق موضوعه ایران
با حضور هیأت داوران در محل دانشگاه قم در تاریخ: ۱۳۹۶/۱۱/۳۰ تشکیل گردید. در این جلسه، پایان نامه با موفقیت مورد دفاع قرار گرفت و نامبرده نمره با عدد ۱۵- باحرف (ب) دریافت نمود.
با درجه: عالی بسیار خوب خوب قابل قبول دریافت نمود.

نام و نام خانوادگی	سمت	مرتبه علمی	امضاء
آقای دکتر سیدعلی اصغر موسوی رکنی	استاد راهنما		
آقای دکتر محمد نوذری فردوسی	استاد ناظر		
آقای دکتر علیرضا رستمی قفس آبادی	نماینده تحصیلات تکمیلی و ناظر شکلی		

مدیر تحصیلات تکمیلی
نام و امضاء:

معاون آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشکده

نام و امضاء: (از طرف)

بانی:

: جاده قدیم اصفهان،

دانشگاه قم

پستی: ۳۷۱۶۱۳۶۶۱۱

تلفن: ۳۲۸۵۳۳۱۱

دور نویسی:

ت آموزش ۳۲۸۵۵۶۲

ت اداری ۳۲۸۵۵۶۶

ت دانشجویی ۳۲۸۵۵۶۸

مدیریت تحصیلات تکمیلی

«تعهد نامه اصالت پایان نامه»

اینجانب: **مریم سجادی سروستانی** شماره دانشجویی: **۹۳۱۴۰۶۲۰۰۷** دانشجوی مقطع: **کارشناسی ارشد**

رشته: **فقه و مبانی حقوق اسلامی** که در تاریخ: **۱۳۹۶/۱۱/۳۰**

از پایان نامه خود تحت عنوان: **شمول قاعده لاضرر بر ضررهای غیرمستقیم از منظر فقه و حقوق موضوعه ایران** با کسب نمره **۱۵** و درجه دفاع نموده‌ام، بدین وسیله متعهد می‌شوم:

- ۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده‌ام.
- ۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- ۳- چنانچه بعد فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه را داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- ۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می‌پذیرم و دانشگاه قم مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی اینجانب هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

صحت امضای دانشجو مورد تأیید است.

نام و نام خانوادگی متعهد: **مریم سجادی سروستانی**

ناظر و نماینده تحصیلات تکمیلی

تاریخ و امضاء:

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضاء:

تقدیم به

آستان مقدس امام زمان (ع)

پدر و مادر گرامیم که در سالهی متمادی و متوالی با زحمات بی منت خود و نیز با صبر و شکیبایی بی حد شرایطی را فراهم آوردند که حقیر بتوانم به کسب علم و معرفت پرداخته و با فراق بال به تحصیل ادامه دهم.

همچنین از اساتید محترم و گرامی سپاس گزارم، انشاء الله در آتیه مصدر خوبی برای این مردم عزیز و کشور اسلامیمان باشم.

تقدیر و تشکر

ابتدا با حمد و سپاس از خداوند بزرگ لازم می‌دانم از کلیه عزیزانی که این حقیر را در این تحقیق مساعدت و راهنمایی نمودند، تقدیر و تشکر کنم؛ خصوصا مراتب سلام و ارادات خود را نسبت به جناب آقای دکتر موسوی رکنی استاد محترم راهنما را در کمال خرسندی به مناسبت استفاده ارشادات و مساعدت‌های ایشان به عرض برسانم؛ اگرچه ما همه زیر سایه آقا امام زمان (عج) محتاج راهنمایی هستیم.

چکیده

زندگی بشر همواره با تغییر و تحولاتی روبرو بوده که در راستای رفاه و آسایش بشر انجام گرفته اما دست‌آورد دیگر این تحولات بروز ضررهای نو پدید است که گریبانگیر جامعه و نسل بشر گردیده، در این راستا به رخدادهایی از این قبیل ضرر از طریق امواج الکترونیکی، ضرر به خاطر بنا سازی مرتفع در مجاور املاک دیگران، ایجاد بذره‌های تراریخته در کشاورزی، بروز خطرهای زیست محیطی، منقرض شدن گونه‌هایی از گیاهان یا جانوران، حتی ایجاد آلودگی صوتی و غیره می‌توان اشاره کرد. امروزه بشر با توسعه زندگی خویش شاهد ضررهای غیر مستقیم نوظهور بوده که فرد به صورت دفعی و ناگهانی آثار فعل ضرر را نمی‌بیند بلکه در طول زمان و به تدریج دچار خسارت شده و آثار آن بعد از مدتها نمایان می‌گردد.

قاعده لاضرر از مشهورترین قواعد فقهی بوده که در بیشتر ابواب فقه به آن استناد می‌شود و به موجب این قاعده، هر گونه ضرری در دایره تشریح نفی شده است. این قاعده علاوه بر مستندات قرآنی و روایی، بنای عقلایی نیز دارد بدین معنی که در زندگی مدنی، زیان رساندن به دیگران اولاً امری ناپسند بوده و ثانياً عامل زیان در مقابل زیان دیده مسئول پرداخت خسارت است که این ضرر و جبران خسارت تنها شامل ضررهای مستقیم نمی‌شود بلکه شامل ضرر و جبران خسارت در صدمات غیر مستقیم نیز می‌گردد.

در این پژوهش که به روش کتابخانه‌ای انجام گرفته با مطرح نمودن مباحثی در زمینه‌های لاضرر، تسبیب، تسلیط، اتلاف، غصب و غیره از منظر فقها و حقوق دانان به این پرسش میرسد که چگونه "مبانی و ادله قاعده لاضرر چگونه بر جبران ضررهای غیر مستقیم از سوی ضرر زننده دلالت می‌کند؟" در ادامه نیز نقاط افتراق و اشتراک فقه و حقوق موضوعه ایران پیرامون شمول قاعده لاضرر بر ضررهای غیر مستقیم مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است.

که در این خصوص به حدیث «لاضرر و لااضرار فی الاسلام» روایاتی از قبیل «انک رجل مضارّ و لاضرر و لااضرار علی مؤمن» و ماده یک قانون مسئولیت مدنی از قوانین حقوق موضوعه ایران اشاره گردیده است؛ بنابراین ضرر رساننده در قبال این ضررها نیز مسئولیت مدنی دارد.

واژگان کلیدی: ضرر _ لاضرر _ ضرر غیر مستقیم _

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فهرست

فصل اول: کلیات و مفاهیم

۲-۱	مقدمه	۲
۲-۲	بیان مسأله	۲
۳-۱	سوال اصلی	۳
۴-۱	سوال‌های فرعی	۳
۵-۱	فرضیه‌های تحقیق	۳
۶-۱	اهداف پژوهش	۴
۷-۱	پیشینه تحقیق	۴
۸-۱	روش تحقیق	۵
۹-۱	تعریف و اصطلاحات	۵
۹-۱-۱	ضرر	۵
۹-۱-۲	ضرر آینده	۶
۹-۱-۳	ضرر تاخیر انجام تعهد	۷
۹-۱-۴	ضرر عدم اجرا تعهد	۸
۹-۱-۵	ضرر غیر مستقیم	۸
۹-۱-۶	ضرر مستقیم	۸
۹-۱-۷	ضرر مادی	۸
۹-۱-۸	ضرر معنوی	۸
۹-۱-۹	ضرر محتمل الوقوع	۸
۹-۱-۱۰	ضرر مسلم	۹

- ۹-۱-۱۱ ضرر منفی..... ۹
- ۹-۱-۱۲ ضرر موجود..... ۹
- ۹-۱-۱۳ دعوی ضرر..... ۹
- ۹-۱-۱۴ لاضرر..... ۹

فصل دوم اقوال مختلف فقها در خصوص قاعده لاضرر و مصادیق پیرامون ضرر و لاضرر

- ۱-۲ مقدمه‌ای بر مفهوم لغوی و اصطلاحی ضرر و ضرار..... ۱۴
- ۱-۱-۲ مفهوم لغوی ضرر و ضرار..... ۱۴
- ۱-۲-۱ ضرر و ضرار در اصطلاح فقیهان..... ۱۵
- ۲-۲ مستندات و مفردات قاعده‌ی «لا ضرر»..... ۱۶
- ۱-۲-۲ مستندات قاعده‌ی «لا ضرر»..... ۱۶
- ۱-۱-۲-۲ کتاب..... ۱۷
- ۲-۱-۲-۲ سنت..... ۱۸
- ۳-۱-۲-۲ عقل..... ۲۶
- ۴-۱-۲-۲ اجماع..... ۳۲
- ۲-۲-۲ مفردات قاعده لاضرر..... ۳۲
- ۱-۲-۲-۲ نظریه اول: نفی ضرر جبران شده (غیر متدارک)..... ۳۲
- ۲-۲-۲-۲ نظریه دوم: نهی از وارد کردن ضرر به صورت حکم مولوی حکومتی..... ۳۳
- ۳-۲-۲-۲ نظریه سوم: نهی از وارد کردن ضرر به دیگری (یا به صورت مطلق حتی بر خویش)..... ۳۴
- ۴-۲-۲-۲ نظریه چهارم: نفی حکم ضرری بوسیله نفی موضوع ضرری..... ۳۴
- ۵-۲-۲-۲ نظریه پنجم: نفی حکم ضرری..... ۳۵
- ۳-۲ تعارض قاعده‌ی «لا ضرر» و تسلیط..... ۳۷
- ۴-۲ بررسی شمول قاعده‌ی «لا ضرر» در مسئله‌ی اضرار به غیر..... ۴۱
- ۵-۲ قاعده تسبیب از منظر فقه..... ۴۳

- ۴۸-۵-۲-۱ معنی لغوی سببیت.....
- ۴۹-۵-۲-۲ معنی اصطلاحی سببیت.....
- ۴۹-۵-۲-۳ تعریف مفهومی سبب.....
- ۵۰-۵-۲-۴ سبب و ذوالسبب.....
- ۵۰-۶-۲-۶ سبب و اصطلاحات مشابه.....
- ۵۰-۶-۲-۱ وجه مشترک سبب و شرط.....
- ۵۱-۶-۲-۲ وجه تفاوت سبب و شرط.....
- ۵۱-۶-۲-۳ تفاوت سبب و علت.....
- ۵۱-۶-۲-۴ تفاوت سبب با مباشر.....
- ۵۲-۶-۲-۵ تسبیب در آثار فقها.....
- ۵۲-۶-۲-۶ تسبیب در منابع فقهی متاخر.....
- ۵۳-۶-۲-۷ تسبیب در احادیث.....
- ۵۳-۶-۲-۸ تقسیم تسبیب.....
- ۵۴-۷-۲-۷ قاعده اتلاف و رابطه آن با قاعده تسبیب.....
- ۵۴-۷-۲-۱ مفهوم اتلاف.....
- ۵۴-۷-۲-۱-۱ مدارک قاعده.....
- ۵۶-۷-۲-۱-۲ مقصود و هدف قاعده اتلاف.....
- ۵۹-۷-۲-۲ نظرات در اینکه اتلاف و تسبیب دو قاعده اند یا دو قسم از یک قاعده.....
- ۵۹-۷-۲-۱-۲ انکار قاعده تسبیب.....
- ۶۰-۷-۲-۲ ارجاع قاعده تسبیب به اتلاف.....
- ۶۰-۷-۲-۳ قاعده تسبیب قاعده‌ای مستقل از قاعده اتلاف.....
- ۶۱-۷-۲-۳ مقایسه بین قاعده تسبیب با قاعده اتلاف.....
- ۶۱-۷-۲-۱-۳ مشترکات اتلاف و تسبیب.....
- ۶۲-۷-۲-۳-۲ ممیزات اتلاف و تسبیب.....

- ۴-۷-۲ شروط ضمان اتلاف تسبیبی ۶۶
- ۵-۷-۲ موجبات ثبوت ضمان ۶۷
- ۶-۷-۲ ضمان در اجتماع سبب و مباشر ۶۸
- ۷-۷-۲ برخی دیگر از مصادیق ضمان مسبب ۶۹
- ۸-۷-۲ اجتماع دو سبب برای تلف ۷۰
- ۹-۷-۲ حالت و صور اسباب ۷۰
- ۱-۹-۷-۲ تسبب محض ۷۰
- ۲-۹-۷-۲ اجتماع سبب و مباشر ۷۰
- ۳-۹-۷-۲ اجتماع اسباب ۷۱
- ۸-۲ قابلیت جبران ضرر ۷۱
- ۱-۸-۲ بر اساس قاعده لاضرر ۷۱
- ۲-۸-۲ بر اساس قاعده تسبیب ۷۴
- ۹-۲ مصادیق پیرامون ضرر و لاضرر و تحلیل برمبنای فقه ۷۷
- ۱-۹-۲ قانون واردات خودرو بدون پرداخت گمرک برای ساکنین مناطق محروم جزایر سه گانه ۷۹
- ۲-۹-۲ استفاده از بذرهای تراریخته در تولید محصولات غذایی ۸۰
- ۱-۲-۹-۲ گیاه تراریخته ۸۰
- ۲-۲-۹-۲ نخستین شرکت تولیدکننده محصولات تراریخته در جهان ۸۰
- ۳-۲-۹-۲ تراریخته در ایران ۸۱
- ۴-۲-۹-۲ فواید محصولات تراریخته ۸۱
- ۵-۲-۹-۲ مضرات محصولات تراریخته ۸۲
- ۶-۲-۹-۲ نقد و بررسی در مورد مضرات محصولات تراریخته ۸۳
- ۳-۹-۲ تشعشعات ناشی از دکل‌های مخابراتی ۸۳
- ۳-۹-۲ بیماری‌های ناشی از روغن پالم ۸۴
- ۱-۳-۹-۲ مصرف بالا در کشورهای توسعه یافته ۸۴

- ۲-۳-۹-۲ ممنوع نبودن روغن پالم در جهان ۸۵
- ۲-۳-۹-۳ روغن پالم در ایران ۸۵
- ۲-۳-۹-۴ مصرف روغن پالم و تأثیر بر سلامت ۸۵
- ۲-۹-۴ آبیاری زمین‌های کشاورزی با فاضلاب ۸۶
- ۲-۴-۹-۱ فاجعه زیست محیطی در تهران ۸۷
- ۲-۴-۹-۲ بیماری‌های ناشی از آبیاری زمین‌های کشاورزی با فاضلاب ۸۸

فصل سوم اقوال مختلف حقوق دانان در مورد قواعد تسبیب، تفویت، غصب و مصادیق پیرامون ضرر و لاضرر

- ۳-۱-۱ قاعده لاضرر در حقوق موضوعه ایران ۹۱
- ۳-۱-۱-۱ قصاص و دیه صدمه‌های جسمی ۹۱
- ۳-۱-۲ تعریف دیه ۹۲
- ۳-۱-۳ جرایمی که شامل دیه می‌شوند ۹۲
- ۳-۲ امکان ایجاد حکم به استناد قاعده لاضرر ۹۲
- ۳-۳ قوانین مدنی مرتبط به قاعده لاضرر و مصادیق مرتبط با آن ۹۴
- ۳-۳-۱ وقفی که منجر به اضرار دیتان گردد ۹۴
- ۳-۳-۲ اجبار شریک را برای تعمیر دیوار مشترک ۹۵
- ۳-۳-۳ اجبار صاحب ملک جهت تخریب دیوار ۹۵
- ۳-۳-۴ تصرف مالک در ملک خود در صورت استلزام تضرر همسایه ۹۵
- ۳-۳-۵ استفاده از آب رودخانه برای احیای اراضی جدید ۹۶
- ۳-۳-۶ اجبار شریک ممتنع جهت تعمیر قنات مشترک برای دفع ضرر ۹۶
- ۳-۳-۷ بر هم زدن تقسیم آب مشترک، برای ظهور عیب و دفع ضرر ۹۶
- ۳-۴ قاعده تسبیب در حقوق موضوعه ایران ۹۷
- ۳-۵ قوانین مدنی مرتبط با قاعده تسبیب و مصادیق مرتبط با آن ۹۹

- ۳-۵-۱ حیوانی که مسبب وقوع اضرار گردد..... ۹۹
- ۳-۵-۲ برخی از شرایط تسبیب و ضمان ۱۰۰
- ۳-۵-۳ برخی از شرایط تسبیب و مباشر ۱۰۱
- ۳-۵-۴ شرط تقصیر مالک در تسبیب خسارت..... ۱۰۱
- ۳-۵-۵ تسبیب در تصادف بین دو کشتی، دو قطار راه آهن یا دو اتومبیل..... ۱۰۲
- ۳-۶-۶ قاعده تفویض در حقوق موضوعه ایران ۱۰۳
- ۳-۷-۷ قوانین مدنی مرتبط با قاعده لاضرر در خصوص غصب و مصادیق مرتبط با آن..... ۱۰۴
- ۳-۷-۱ غصب مال غیر و احکام آن ۱۰۴
- ۳-۷-۲ ممانعت در تصرف در مال خود توسط شخص دیگر..... ۱۰۵
- ۳-۷-۳ مسؤولیت غاصب درباره تلف و نقص عین مال مغضوب..... ۱۰۵
- ۳-۷-۴ از قیمت افتادن مال غصب..... ۱۰۷
- ۳-۷-۵ استفاده از مصالح غصبی در ساخت بنا..... ۱۰۷
- ۳-۷-۶ افزایش قیمت مال غصب شده توسط غاصب..... ۱۰۸
- ۳-۷-۷ تلف و نقص مال مغضوب مسئولیت آن ۱۰۸
- ۳-۷-۸ رجوع مالک به غاصبی که مال در نزد او تلف شده..... ۱۱۰
- ۳-۷-۹ منافع مال مغضوب برای غاصب..... ۱۱۱
- ۳-۷-۱۰ فروش مال غیر ۱۱۲

فصل اول:

کلیات و مفاهیم

۱-۱ مقدمه

در هر جامعه انسان‌های زیادی زندگی می‌کنند با ویژگی‌ها و خلق و خوی متفاوت که هر یک به فعالیتی مشغولند و به شکلی روزگار می‌گذرانند گرچه خصوصیات اخلاقی انسانها با یکدیگر متفاوت است ولی در یک جامعه از قالبی کلی که منطبق بر الگوهای سنتی و قراردادی قرار دارد تبعیت می‌کند.

گاهی مشاهده می‌شود که اشخاص از ناحیه دیگران دچار ضرر و زیان معنوی شده و حیثیت ایشان یا حقوق معنوی آنها مورد تعرض قرار می‌گیرد، بنابراین ما باید در صدد یافتن راهی برای جبران این خسارت‌ها باشیم.

این پژوهش تحت عنوان شمول قاعده لاضرر بر ضررهای غیرمستقیم از منظر فقه و حقوق موضوعه ایران بوده که شامل سه فصل با عناوین زیر می‌باشد:

۱. فصل اول کلیات و مفاهیم

۲. فصل دوم اقوال مختلف فقها در خصوص قاعده لاضرر و مصادیق پیرامون ضرر و لاضرر

۳. فصل سوم اقوال مختلف حقوق دانان در مورد قواعد تسبیب، تفویض، غضب و مصادیق

پیرامون ضرر و لاضرر

۱-۲ بیان مسأله

یکی از مشهورترین قواعد فقهی قاعده لاضرر است که در بیشتر ابواب فقه به آن استناد می‌شود و به موجب این قاعده، هر گونه ضرری در دایره تشریح نفی شده است. اهل لغت معانی مختلفی را برای " ضرر " تعریف کرده اند که به تبع آن در فقه نیز اختلافاتی در توصیف این واژه مشاهده می‌شود:

۱. مرحوم نایینی: هر نقصان در مال یا آبرو یا جان فرد دیگر.

۲. امام خمینی (ره): ضرر به معنای ضد نفع و مقابل نفع است.

این قاعده علاوه بر مستندات قرآنی و روایی، بنای عقلایی نیز دارد بدین معنی که در زندگی مدنی، زیان رساندن به دیگران اولاً امری ناپسند بوده و ثانیاً عامل زیان در مقابل زیان دیده مسئول پرداخت خسارت است که این ضرر و جبران خسارت تنها شامل ضررهای مستقیم نمی‌شود بلکه شامل ضرر و جبران خسارت در صدمات غیر مستقیم نیز می‌گردد.

۱-۳ سوال اصلی

با توجه به این مسائل حال سوال اصلی ما در این تحقیق این است که "مبانی و ادله قاعده لاضرر چگونه بر جبران ضررهای غیر مستقیم از سوی ضرر زنده دلالت می‌کند؟"

۱-۴ سوال‌های فرعی

همچنین از جمله سوال‌های فرعی که در این پژوهش مورد بررسی قرار می‌گیرند عبارتند از:

- منظور از ضررهای غیر مستقیم چیست و مصادیق آن کدام است؟
- نقاط افتراق و اشتراک فقه و حقوق موضوعه ایران پیرامون شمول قاعده لاضرر بر ضررهای غیر مستقیم به چه میزان است؟
- گاهی مشاهده می‌شود که اشخاص از ناحیه دیگران دچار ضرر و زیان معنوی شده و حیثیت ایشان یا حقوق معنوی آنها مورد تعرض قرار می‌گیرد، بنابراین ما باید در صدد یافتن راهی برای جبران این خسارت‌ها باشیم.

۱-۵ فرضیه‌های تحقیق

فرضیه‌های تحقیق از این قرار است:

- عمومیت و اطلاق ادله و مبانی نقلی و عقلی قاعده لاضرر بر ضررهای غیر مستقیم دلالت دارد و به موجب این ادله ضرر رساننده در قبال این ضررها نیز مسئولیت مدنی دارد.

- ضررهای غیر مستقیم، ضررهایی است که فرد در طول زمان و به تدریج دچار خسارت می‌شود نه به صورت دفعی و ناگهانی؛ مانند ضرر از طریق امواج الکترونیکی، یا ضرر به خاطر بنا سازی مرتفع در مجاور املاک دیگران و غیره می‌توان اشاره کرد.

- به نظر می‌رسد هر چند فقه شیعه در زمینه قاعده لاضرر از پویایی و شمول بسیار بالایی برخوردار است اما در زمینه موضوع مورد بحث همچنان جای بحث وجود دارد و می‌توان گفت نظریه پردازان حقوق در این باره دستاوردهای بیشتری داشته و به این موضوعات جدید توجه کرده اند.

۱-۶ اهداف پژوهش

اهداف این پژوهش عبارتند از:

- تبیین راه‌های جبران خسارت ناشی از ضررهای غیر مستقیم
- توسعه قاعده لاضرر نسبت به ضررهای نو پدید

۱-۷ پیشینه تحقیق

همانطوری که می‌دانید موضوع قاعده لاضرر بسیار مورد بحث قرار گرفته و به طور کامل مربوط به آن بحث شده است که البته در ذیل تعدادی از مراجع گرانبها به عنوان نمونه ذکر گردیده، گرچه اطلاعات در این خصوص نیازمند ترجمه متون عربی و استنباط از آنهاست و این موضوع به صورت پراکنده و غیرمنسجم در کتب فقهی و حقوقی مطرح شده ولی تحقیق مدون و جامعی مرتبط با مسائل روز صورت نگرفته است؛ با توجه به اهمیت این موضوع انجام پژوهش در این زمینه به صورت جامع و کامل از ابعاد فقهی و حقوقی بسیار لازم و ضروری است که در این رساله با توجه به منابع فقهی و حقوقی به این مهم پرداخته شد.

۸-۱ روش تحقیق

روش تحقیق و پژوهش در این رساله همانند اغلب مطالعات حوزه علوم انسانی و دین پژوهی روش کتابخانه‌ای بوده و تحقیق میدانی صورت نگرفته است.

روش کتابخانه‌ای اطلاعات لازم در خصوص موضوع تحقیق از طریق مطالعه کتاب‌ها و به طور کلی آثار مکتوب که معمولاً در کتابخانه‌های تخصصی و عمومی موجود است جمع‌آوری می‌شود. در این تحقیق نیز پس از این مرحله مطالب مورد نظر در زمینه موضوع استخراج گردیده که با راهنمایی سوئمنند اساتید راهنما و غیره به شکل نهایی تدوین و تنظیم گردید. کتابخانه‌ها و موسساتی که مورد استفاده قرار گرفته اند به قرار ذیل است:

۱. کتابخانه تخصصی فقه و اصول

۲. کتابخانه تخصصی تفسیر و علوم قرآن

۳. کتابخانه آیت الله قاضی

۴. کتابخانه آیت الله بروجردی

۵. کتابخانه ملی شیراز

۹-۱ تعریف و اصطلاحات

برای روشن تر شدن ماهیت و موضوع پژوهش نیاز به شرح معانی واژه‌های کلیدی تحقیق بوده که در ادامه بیان می‌گردد.

۹-۱-۱ ضرر

ضرر^۱ از منظر فقه:

۱. ترمینولوژی حقوق ص ۴۱۵

الف - صدمه جانی زدن به خود و دیگری خواه به صورت ضرب و جرح باشد خواه به صورت قتل.

ب - تجاوز به حیثیت دیگران و لطمه زدن به حیثیت خود.

ج - تعرض به ناموس دیگران.

د - اتلاف و ناقص کردن اموال خود و دیگران و تجاوز به مال غیر مانند غصب و خیانت در امانت و اختلاس.

ه - ممانعت از وجود پیدا کردن نفعی که مقتضی وجود آن حاصل شده است (یا عدم النفع) مانند کندن درختان میوه‌ای که شکوفه دارند همین داشتن شکوفه مقتضی میوه دادن است و میوه منفعت درخت است. در صدق ضرر بر عدم النفع اتفاق نظر وجود ندارد.

ضرر از منظر حقوق مدنی

ماده ۷۲۸: ضرر ممکن است به واسطه از بین رفتن مالی باشد یا به واسطه فوت شدن منفعتی که از انجام تعهد حاصل می‌شده است به ملاک این ماده عدم النفع را در جای دیگر هم میتوان ضرر دانست.

در مورد ماده فوق در صورتی که دادگاه حکم خسارت می‌دهد که مدعی خسارت ثابت کند که ضرر به او وارد شده و این ضرر بلاواسطه ناشی از عدم انجام تعهد یا تأخیر آن یا عدم تسلیم محکوم به بوده است. ضرر ممکن است به واسطه از بین رفتن مالی باشد یا به واسطه فوت شدن منفعتی که انجام تعهد حاصل می‌شده است.^۱

۱-۹-۲ ضرر آینده

ضرر از منظر حقوق مدنی

۱. آیین دادرسی مدنی مصوب سال ۱۳۱۸ باب دهم فصل چهارم

ضرر مادی است که در آینده حتماً واقع خواهد شد مانند اینکه راننده‌ای عابری را طوری مصدوم کند که قدرت کار از او سلب شود و از او طفلی در رحم زوجه اش باشد در این صورت نفقه طفل خسارت آینده و ضرر آتیه است که طبق ماده ششم قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹ راننده باید دیه بدهد.

توضیح اینکه به نظر اینجانب این ضرر نوعی ضرر غیر مستقیم هم محسوب می‌شود، زیرا تصادف راننده با فرد به طور غیر مستقیم در زندگی آینده فرد مصدوم، زوجه و فرزندش تاثیر مستقیم خواهد داشت زیرا فرد مصدوم دیگر نمی‌تواند کار کند و زندگی و آینده خود، زوجه و فرزندش را تامین کند، اینگونه یک تصادف و مصدومیت زندگی و آینده چند انسان را به خطر می‌اندازد.

ماده ۶: در صورت مرگ آسیب دیده زیان شامل کلیه هزینه‌ها مخصوصاً هزینه کفن و دفن می‌باشد اگر مرگ فوری نباشد هزینه معالجه و زیان ناشی از سلب قدرت کار کردن در مدت ناخوشی نیز جزء زیان محسوب خواهد شد.

در صورتی که در زمان وقوع آسیب زیان دیده قانوناً مکلف بوده و یا ممکن است بعدها مکلف شود شخص ثالثی را نگهداری نماید و در اثر مرگ او شخص ثالث از آن حق محروم گردد واردکننده زیان باید مبلغی به عنوان مستمری متناسب تا مدتی که ادامه حیات آسیب دیده عادتاً ممکن و مکلف به نگهداری شخص ثالث بوده به آن شخص پرداخت کند در این صورت تشخیص میزان تأمین که باید گرفته شود با دادگاه است.

در صورتی که در زمان وقوع آسیب نطفه شخص ثالث بسته شده و یا هنوز طفل به دنیا نیامده باشد شخص مزبور استحقاق مستمری را خواهد داشت.

۱-۹-۳ ضرر تاخیر انجام تعهد

ضرر ناشی از تاخیر در انجام تعهد را گویند.